

Predlogi projektov za nacionalni Načrt za okrevanje in odpornost

K dokumentu so prispevali:

Andrej Gnezda, Jonas Sonnenschein, Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj

Senka Šifkovič Vrbica, Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC

Marko Peterlin, IPoP – Inštitut za politike prostora

Barbara Kvac, Taj Zavodnik, Tomislav Tkalec, Focus, društvo za sonaraven razvoj

Damjan Vinko, Slovensko odonatološko društvo

Andreja Slameršek, Društvo za preučevanje rib Slovenije

Blaž Blažič, Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

Andrej Mohar, Društvo Temno nebo Slovenije

Brina Sotenšek

Uredništvo:

Andrej Gnezda, Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj

Januar 2021

Predlogi v tem dokumentu niso izčrpne narave in predstavljajo osnovo za nadaljnje razprave ter dopolnjevanje dokumenta. Kontakt za dodatne informacije je Andrej Gnezda, andrej@umanotera.org.

Čas je za spremembe

Prehod Evropske unije v podnebno nevtralnost je postal ena izmed osrednjih nalog EU, ki je v evropskem zelenem dogovoru predstavila ključne politike, s katerimi bo dosegla cilj razogljičenja do sredine stoletja. Pomemben del teh sprememb bo tudi nov pristop v dodeljevanju spodbud in javnih sredstev.

Programiranje dokumentov za naslednji večletni finančni okvir 2021–2027 skupaj z mehanizmom za okrevanje in odpornost ponuja priložnost, da se civilna družba vključi v te procese in pomaga izboljšati usmerjanje sredstev EU v spodbujanje zelene tranzicije in podporo evropskemu zelenemu dogovoru ob spoštovanju načela, da nikogar ne pustimo za seboj. Za pravočasno in ustrezno ukrepanje na področju podnebnih sprememb je, tako v fazi načrtovanja kot v fazi izvajanja, v te procese potrebno vključiti družbo kot celoto in vse razpoložljive vire znanja. Slovenija doslej ni opravila te naloge, saj procesi priprave dokumentov ostajajo zaprti in izključujoči.

Pomemben del sprememb v javnem financiranju in spodbudah bo usmerjanje sredstev v zelene naložbe in sektorje, polet tega pa tudi preusmerjanje obstoječih sredstev za proizvodnjo in uporabo fosilnih goriv ter s tem povezano infrastrukturo stran od teh sektorjev. V tem okviru je zelena proračunska reforma ena najpomembnejših reformnih politik v Sloveniji, začenši s postopnim opuščanjem subvencij za fosilna goriva in energijo v prometnem sektorju ter energetske intenzivnih panogah. Takšna reforma bo dopolnila in pospešila prehod v podnebno nevtralno družbo.

V okviru priprave programskih dokumentov za naslednjo finančno perspektivo in nacionalnega načrta za okrevanje bi bilo tako poleg t.i. načela »*do no significant harm*« potrebno upoštevati tudi [izključujoči seznam](#), ki ga je pripravila koalicija Green 10, da se zagotovi, da za naložbe, ki bi zaklenile emisije toplogrednih plinov v prihodnosti, ne bodo na voljo javne spodbude.

Pričujoči dokument lahko s svojimi naložbenimi in deloma reformnimi predlogi pripomore k zelenemu okrevanju in prehodu v podnebno nevtralno gospodarstvo, ki je po besedah predsednika Evropskega sveta Charlesa Michela ključen za okrevanje po krizi zaradi covid-19. Predloge s področij varstva narave, učinkovite rabe energije, odpornosti energetske infrastrukture, obnovljivih virov energije, prometa, razogljičenja, stanovanjske politike in horizontalnih ukrepov so pripravili strokovnjaki iz okoljevarstvenih in naravovarstvenih organizacij ter s področja urejanja prostora, večinoma članic mreže Plan B za Slovenijo, mreže slovenskih nevladnih organizacij, ki tvorijo široko platformo civilne družbe za trajnostni razvoj v Sloveniji.

Kazalo

Prilaganje na podnebne spremembe: Obvladovanje tveganj naravnih nesreč in izboljšanje stanja habitatov za doseganje ciljev Vodne direktive	4
Obnovitve in ohranjanje habitatov ter izboljšanje stanja ciljnih vrst in habitatnih tipov na prioritetenih območjih	7
Upravljanje z energijo v industriji	10
Vzpostavitev sistema javnega energetskega pogodbenišтва za stavbe v lasti občin za spodbujanje vlaganj v energetske učinkovitosti obstoječih stavb in s tem doseganje ciljev na področju energetske učinkovitosti in zmanjšanja emisij toplogrednih plinov	11
Povečanje energetske učinkovitosti v gospodinjstvih	12
Povečanje zmogljivosti in razširitev distribucijskega omrežja za integracijo obnovljivih virov energije	13
Spodbujanje (večjih) sončnih elektrarn oz. solarizacije streh za doseganje ciljev na področju obnovljivih virov energije in zmanjšanja emisij toplogrednih plinov	14
Investicije v železniško infrastrukturo	15
Razvoj javnega potniškega prometa in podpora občinam	16
Podnebno nevtralna mesta	18
Dostopna javna najemna stanovanja	19
Izvedba celovite presoje vplivov na okolje za vse strateške plane in programe, dvig kvalitete presoj vplivov projektov na okolje z vidika vplivov na podnebje ob upoštevanju ogljičnega proračuna.	19
Skladnost politik in projektov z ogljičnim proračunom	21
Aktivno vključevanje strokovne, širše javnosti in nevladnih organizacij v vse procese priprave strateških dokumentov in ukrepov, ki vplivajo na podnebje, naravo in okolje ob upoštevanju pripomb, pripravi stališč do pripomb in njihova objava	22

EKO SKLAD
SLOVENSKI OKOLJSKI
JAVNI SKLAD

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

Podnebni program mreže Plan B za Slovenijo sofinancirata Eko sklad in Ministrstvo za okolje in prostor s sredstvi Sklada za podnebne spremembe.

Bundesministerium
für Umwelt, Naturschutz
und nukleare Sicherheit

Projekt »K podnebno nevtralni EU: financiranje in spodbude za transformativni evropski Zeleni dogovor in načrte za okrevanje« financira nemško zvezno ministrstvo za okolje, ohranjanje narave in jedrsko varnost (BMU). Omejitev odgovornosti: Za mnenja, predstavljena v tem dokumentu, so izključno odgovorni avtorji dokumenta in ne odražajo nujno stališč BMU ali projektnih partnerjev.

Naziv politike

VARSTVO NARAVE

Prilaganje na podnebne spremembe: Obvladovanje tveganj naravnih nesreč in izboljšanje stanja habitatov za doseganje ciljev Vodne direktive

Kratka utemeljitev

Podnebne spremembe vodijo v vse pogostejše in intenzivnejše vremenske dogodke, kot so poplave in suše, ki ogrožajo varnost ljudi, premoženja in gospodarske dejavnosti ter pridelavo hrane. Ne glede na izvedene ukrepe za blaženje podnebnih sprememb se nam ne bo uspelo posledicam podnebnih sprememb izogniti v celoti. Sočasno se Slovenija sooča z vse slabšim stanjem ohranjenosti vrst in nacionalnih habitatov Slovenije, ki se je v zadnjih letih poslabšalo (EEA, 2019a).

Posledice podnebnih sprememb se bodo občutile tudi v razpoložljivosti vode. Te bo občasno preveč, kar bo vodilo v poplave, v sušnem obdobju pa bo vode primanjkovalo. Potrebe po namakanju in s tem porabe vode v kmetijstvu naraščajo, odvzemi vode iz vodotokov in podtalnice v času suše pa vodijo k poslabšanju njihovega stanja, kar je v nasprotju z Vodno direktivo EU (Water Framework Directive, 2000/60/EC). Slovenija nima učinkovitega strateškega načrta za učinkovito in trajnostno rabo vodnih virov na eni strani ter zmanjšanja intenzivnega kmetijstva z visokimi potrebami po vodi in ostalih naravnih virih na drugi strani.

Zaradi podnebnih sprememb naraščajo tudi potrebe po protipoplavnih ukrepih, ki pa so pogosto naravnani izrazito netrajnostno, pogojeni so z izgradnjo hidroelektrarn, ki povečujejo poplavno ogroženost in vključujejo neustrezne regulacije vodotokov ter s tem poslabšanje njihovega stanja, kar je v nasprotju z Vodno direktivo EU (Water Framework Directive, 2000/60/EC). Vodotokom je preko projektov, ki omogočijo razširitev obvodnega pasu, omogočen proces naravnega meandriranja in prenosa sedimentov, kar omogoča zdravo podtalnico in pitno vodo ter upočasniti tok reke, ter ponovna vzpostavitev povezanosti s poplavnimi ravnici in gozdovi ter stranskimi (nekdanjimi) rokavi. To povečuje poplavne razlívne površine in zmanjša tveganje za intenzivno razlívje voda v naseljih, hkrati pa izjemno izboljša stanje habitatov, kakovost vode in podtalnice ter s tem kakovost življenja ljudi. V naseljih pa odmik nasipov od struge pomeni tudi več možnosti za rekreacijo in turizem ob vodotoku. Sladkovodni ekosistemi so med najbolj ogroženimi v svetovnem in evropskem merilu. Evropska komisija je v okviru Evropskega zelenega dogovora za biotsko raznovrstnost do leta 2030 zapisala, da moramo v Evropi povrniti najmanj 25.000 km rek v stanje pred njihovo regulacijo, obnova narave pa je tudi v središču politik EU za oživitev gospodarstva po pandemiji koronavirusa.

Predlog ukrepov, aktivnosti

- Sonaravna izvedba protipoplavnih ukrepov, razširitev rečnih strug, odpiranje rokavov itd. z namenom, da je vodi danega več prostora. To vključuje odkup širših priobalnih zemljišč, odmik nasipov neposredno od roba struge v naseljih, prepoved gradnje na poplavnih območjih, striktno upoštevanje že uveljavljenih predpisov glede prepovedi rabe najožjega priobalnega pasu in učinkovit inšpekcijski nadzor. V

kmetijstvu se v okviru SKP zagotovi subvencije kmetom zaradi možnosti poplave zemljišča in spodjedanja bregov le-tega, povračilo za osenčenost zemljišča (kmetje pogosto sekajo obvodno drevnino zaradi zmanjšanja osenčenosti in s tem povezanih državnih subvencij, kar poslabšuje stanje vodnih habitatov). Zakon o vodah v 14. členu določa priobalni pas, a se določbe ne izvajajo skladno z zakonom.

- Protipoplavni ukrepi naj ne vključujejo betoniranja, kanaliziranja vodotokov v ozke struge in odstranjevanja obrežne vegetacije, saj to poslabša stanje habitatov, izginjanje vrst (ribe in drugi vodni organizmi), kakovost vode in podtalnice ter poslabša poplavno varnost dolvodno od regulacije (voda se bo razlila takoj, ko bo to mogoče, zaradi ozke regulirane struge pa bo intenzivnost in hitrost poplavnega vala še večja).
- Vzpostavitev razlivnih površin za zadrževanje vode, z namenom blaženja ekstremne suše in ureditve poplavne varnosti, kot sonaravni zadrževalniki vode, ki omogočajo shranjevanje vode v vodnatih/poplavnih obdobjih (vodni viški) in rabo vode na zalogo v sušnih obdobjih. V luči podnebnih sprememb so manjše stoječe vode zelo ključne za blaženje lokalnih vplivov dviga temperatur, hkrati pa so pomemben element ohranjanja biodiverzitete.
- Obnova obstoječih zadrževalnikov, ki so v slabem stanju, a na način, ki ne vodi v nove pregrade na vodnih strugah oz. dodatno zaježovanje.
- Strateški načrt za porabo vode v kmetijstvu, ki vključuje trajnostno rabo vode iz površinskih in podzemnih vodnih virov.
- Nadzor nad odvzemi vode: v obdobjih najnižjih pretokov vodotokov je treba odvzeme vode neposredno iz vodotokov in podzemnih voda za namene kmetijstva ter gospodarstva zakonsko prepovedati in vir vode za te dejavnosti preusmeriti na vodne zadrževalnike. Skladno s tem je treba povečati inšpekcijski nadzor (večje število inšpektorjev z več pooblastili) ter zmanjšati intenzivnost pridelave in porabo. (Ukrep se dopolnjuje tudi z ukrepi v okviru Skupne kmetijske politike, s ciljem spodbujanja ekstenzivnega kmetijstva in zmanjšanja obsega intenzivnega kmetijstva ter prestrukturiranja kmetijske pridelave (dvig deleža pridelave zelenjadnic, stročnic, sadja in žit, kjer je samooskrba najnižja in zmanjšanje prireje govejega mesa ter mleka, kjer presegamo samooskrbo oz. je pridelava namenjena izvozu). Zmanjšanje pridelave oziroma gojenja rastlin, ki za rast potrebujejo velike količine vode (npr. hmelj), in zmanjšanje intenzivne živinoreje.
- Že regulirane vodotoke je treba povrniti v stanje pred regulacijo; odstraniti toga obrežna zavarovanja, premakniti nasipe, zasaditi ali omogočiti proces vzpostavitve obvodne lesne vegetacije.
- Preprečitev izsuševanja in zasipavanja manjših vodnih virov v mokrotnih in priobalnih habitatih ter kmetijski krajini, skladno z Zakonom o vodah in Zakonom o divjadi in lovstvu. Vsled dobre prakse v tujini (npr. v Italiji) se v kmetijstvu v okviru SKP zagotovi subvencije kmetom za izgradnjo novih mlak ipd. vodnih virov, ki služijo

kot zadrževalniki vode, vir vode za okoliške živali in so povezovalni element v prid povezljivosti habitatov ter ohranjanja biotske pestrosti, obenem pa blažijo vpliv podnebnih sprememb na lokalno podnebje (npr. tudi pri uravnavanju temperature). Primerno je treba tudi upravljati že izdelane jarke in kanale v kmetijski krajini, da bodo ti dejansko imeli pomen pri odvodnjavanju poplavne vode in obenem bili koristni tudi za povezljivost habitatov vodnih ter obvodnih organizmov.

- V čim večji meri odstraniti vse vodne pregrade, višje od 20 cm (samo v Sloveniji jih je čez 1.300), in s tem izboljšanje stanja habitatov ter ekološke celovitosti vodotoka (prost prehod vodnih organizmov in sedimentov). Pregrade namreč tudi zadržujejo sedimente, posledično ima voda pod njimi večjo erozijsko moč (poglabljanje dna struge in povečana erozija brežin), prekomerno spodjeda dno in bregove, nivo podtalnice pa se zniža.
- Aktivnosti preprečevanja negativnega vpliva naravnega zaraščanja in kopnenja mokrotnih habitatov primarno za namen ohranjanja biotske raznovrstnosti, a obenem tudi za namen blaženja podnebnih sprememb, ki ta vpliva še pospešujejo.
- Prilagoditev Nacionalnega programa varstva okolja 2030, vključno z Nacionalnim programom varstva narave in Nacionalnim programom upravljanja z vodami, ki naj ob naslednji uskladitvi (predvideni za leti 2021 in 2026) vključi v svojo izvedbo tudi cilje tega dokumenta, poleg pregleda doseganja ciljev in izvajanja ukrepov teh programov.

Omogočitveni pogoji

Priprava strateškega načrta za odprtje rečnih koridorjev, odkup obvodnih zemljišč (ali subvencije za lastnike), sonaravne izvedbe protipoplavnih ukrepov in zmanjšanje deleža regulacij vodotokov, zmanjšanje števila obstoječih neprehodnih pregrad (prioritetno naj bo njihovo odstranjevanje, gradnja sonaravnih obvodnih strug pa naj bo šele druga možnost oziroma skrajni ukrep, kadar odstranitev pod nobenim pogojem ni izvedljiva) ter omejitev gradnje novih, ki naj velja za vso državo.

Priprava projektnih dokumentacij, ki morajo upoštevati vodotok kot celoto in ne le posamezen segment.

Priprava projektne dokumentacije in PVO za gradnjo trajnostno usmerjenih vodnih zadrževalnikov izven strug vodotokov in brez regulacij struge, kjer je za voljo preživetja človeka to nujno.

Finančne olajšave in spodbude za ekstenzivno kmetijstvo in druge naravi prijazne posege v kmetijski krajini. Odkup obvodnih zemljišč.

Sredstva, namenjena povečanju zaposlovanja inšpekcijskih služb, in zakonsko povečanje pristojnosti le-teh ter njihovo usklajeno delovanje (npr. okoljske in kmetijske inšpekcije).

Sredstva, namenjena vrnitvi reguliranih vodotokov v stanje pred regulacijo in odstranitvi vodnih pregrad, višjih od 20 cm, ter primerno sonaravno upravljanje že zgrajenih jarkov in kanalov v kmetijski krajini.

Osveščanje javnosti preko medijev o pomenu varčevanja pri pridelavi in porabi hrane ter kupovanju domačih surovin.

Osveščanje kmetovalcev o trajnostni rabi vodnih virov in pomenu njihovega ohranjanja.

Osveščanje celotne javnosti, vključno s šolarji in dijaki ter študenti gradbenih in vodarske stroke, o pomenu zdravih rečnih ekosistemov za naravo in človeka.

Naziv politike

VARSTVO NARAVE

Obnovitve in ohranjanje habitatov ter izboljšanje stanja ciljnih vrst in habitatnih tipov na prioritetenih območjih

Kratka utemeljitev

Izpolnjevanje ciljev po Direktivi o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (t.i. Habitatni direktivi): Po podatkih Zbirnega poročila po Habitatni Direktivi 2019¹, pri cilju ugodnega ohranitvenega stanja v Sloveniji dosegamo ugodno stanje le pri 38 % habitatnih tipov (leta 2013² pri 43 %) in 25 % vrst (leta 2013 29 %), ki smo jih po Habitatni direktivi in Direktivi o ohranjanju prosto živečih ptic dolžni ohranjati v ugodnem ohranitvenem stanju.

Varstvo območij Natura 2000 in potencialnih območij Natura 2000, ki jih z varstvenimi ukrepi določa Zakon o ohranjanju narave, zajema varstvo ugodnega stanja rastlinskih in živalskih vrst, njihovih habitatov ter habitatnih tipov. Ukrepi se določijo s posebnim programom upravljanja, ki ga sprejme Vlada RS kot operativni program varstva okolja oz. narave, katerega vsebino in postopek sprejemanja določata Zakon o varstvu okolja in Zakon o ohranjanju narave. Na tem področju se trenutno še izvaja tudi Program upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2015–2020 (PUN), nadaljnji program je v pripravi. PUN postavlja tudi izhodišče za izvajanje operativnih programov za črpanje sredstev EU in centraliziranih programov (integriranih projektov LIFE, Obzorje 2020, SKP) in je tako podlaga za črpanje teh sredstev. Vrh tega zastavlja dejavnosti za odpravo pomanjkanja potrebnih raziskav, ekspertiz, podatkov in monitoringa. Analiza izvajanja ukrepov iz obstoječega PUN kaže, da je bilo aktivnosti za ohranjanje narave in Nature 2000 več kot prej, kljub temu pa

¹ Zbirno poročilo po HD 2019. https://zrsvn-varstvonarave.si/wp-content/uploads/2019/09/HD_zbirno_porocilo_2013_2018-2.xlsx

² Zbirno poročilo po HD 2013 https://zrsvn-varstvonarave.si/wp-content/uploads/2019/07/HD_zbirno_porocilo_2007_2012.xlsx

je bilo doseganje ciljev večinoma pod načrtovanim. Alarmanten pri analizi je zaznan večji upad števila vrst in habitatnih tipov, velikosti populacij ter zmanjšanja razširjenost vrst.

Podatki o izgubi biodiverzitete v kmetijski krajini, predvsem na zavarovanih območjih in območjih Natura 2000, kažejo, da je ohranjanje narave v Sloveniji slabo in neprimerno vključeno v izvajanje Skupne kmetijske politike EU (SKP). Za spodbujanje nadstandardnih kmetijskih praks je treba zagotoviti nabor novih naravovarstvenih kmetijsko-okoljskih shem in Eko shem, ki jih bo možno vpisati v kmetijski krajini na območju celotne Slovenije. Te sheme morajo vključevati predvsem:

1. ukrepe za ohranjanje in izboljšanje stanja obstoječih ter vzpostavitve novih ekstenzivnih travišč in mokrišč,
2. ukrepe za povečanje raznolikosti kultur na obstoječih njivskih površinah,
3. ukrepe za ohranjanje stanja obstoječih in vzpostavitve novih visokodebelnih sadovnjakov,
4. ukrepe za ohranjanje in izboljšanje stanja obstoječih ter vzpostavitve novih naravovarstveno pomembnih krajinskih elementov.

Podrobnejši ukrepi za izboljšanje stanja habitatov in posameznih vrst, skupaj s predlogom reforme SKP, so na voljo v [skupnem stališčnem dokumentu](#) Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije in Društva za proučevanje in ohranjanje metuljev Slovenije. SKP bi med drugim morala financirati tudi implementacijo t. i. habitatne in ptičje direktive, ki danes navkljub določilom komplementarnega financiranja sloni skoraj izključno na plečih evropskih skladov LIFE. Habitatna direktiva v 8. členu določa Prednostni okvir ukrepanja, ta pa določa financiranje ohranjanja prednostnih vrst in habitatnih tipov v območjih Natura 2000. Republika Slovenija je v Prednostni okvir ukrepanja za obdobje 2021–2027 ocenila, da za izvedbo ciljev Direktive o habitatih na celotnem ozemlju Slovenije za to obdobje potrebuje od 400 do 600 milijonov evrov.

Predlog ukrepov, aktivnosti

SPLOŠNO

Krovna cilja obnovitve in ohranjanja habitatov (zlasti najbolj ogroženih na podlagi poročila Slovenije) ter izboljšanje stanja ciljnih vrst in habitatnih tipov na prioritarnih območjih se bosta v okviru NOO zasledovala s spodaj naštetimi ukrepi in nadaljevala tudi v okviru nove finančne perspektive (umestitev ciljev v Partnerski sporazum in ukrepov, ki bodo nadgrajevali že pričete ukrepe v okviru NOO). Ukrepi:

- vzpostavitev varstvenih režimov na vseh varovanih območjih narave
- vzpostavitev mehanizma pogodbenega varstva ali skrbništva
- vzpostavitev naravnih rezervatov in sonaravnega gospodarjenja na zemljiščih v javni lasti
- priprava nacionalne monitoring sheme in njena izvedba, vzpostavitev dodatnih monitoringov, ki se kljub Habitatni direktivi v Sloveniji še ne izvajajo

- krepitev zmogljivosti gozdarskih in kmetijskih strokovnih/svetovalnih služb, lokalne uprave/občin in nevladnih organizacij
- krepitev neposrednega nadzora v naravi
- preprečevanje, zmanjševanje ali nadomestilo škod, povzročenih s strani zavarovanih živalskih vrst
- načrtovanje, izvajanje, preventiva, odstranjevanje invazivnih tujerodnih vrst na kopnem in v vodi

VODNI IN OBVODNI HABITATI

Krovni cilj ohranjanja vodnih habitatov se bo zasledoval z ukrepi:

- renaturacija rečnih območij (odkup zemljišč za renaturacijo in zagotavljanje poplavne varnosti z razlivnimi območji)
- odpiranje rokavov in naravne brežine za namen ponovne vzpostavitve enega najbolj ogroženih ekosistemov
- revitalizacija zadnjih območij prosto tekočih rek in mokrišč (prednostno Sava in Mura)
- obnovitev in vzdrževanje struktur mokrišč, obalnih in priobalnih habitatov
- obnova/ohranjanje habitatov bistvenih za najpomembnejše življenjske faze (drstišča, gnezdišča) in izboljšanje prehodnosti vrst
- izvedba povezljivosti habitatov, kot so npr. kali in mlake (obnova, vzdrževanje, ohranjanje)
- vzpostavitev t. i. mirnih con brez paše na barjih, mokrotnih travnikih in drugih mokriščih
- preprečevanja negativnega vpliva naravnega zaraščanja in kopnenja mokrotnih habitatov
- okrepitev avtohtonih populacij rib in vodnih nevretenčarjev
- preprečitev vnosa hranil v mokrišča
- izlov/ odstranjevanje tujerodnih vrst

KMETIJSKA KRAJINA

Neposredna plačila v okviru SKP morajo slediti načelom ohranjanja narave, v okviru nove SKP je potrebnih več spodbud za doseganje smotrnosti in ciljev, ki so jasno povezani s cilji ohranjanja narave, ki je obenem en od osrednjih ciljev SKP.

- Pri zeleni komponenti v okviru neposrednih plačil, naj se omogoči izbiro krajinskih značilnosti (mejice, obmejki, jarki, kali itd.), varovalnih pasov in pasov ob gozdu kot površin z ekološkim pomenom.
- V okviru drugega stebra naj se omogoči možnost izvedbe ukrepa »plačila v okviru območij Natura 2000 in na podlagi okvirne direktive o vodah«, ki ga v preteklosti Slovenija ni izbrala v okviru izvajanja SKP. V okviru tega ukrepa bi lahko kmetje dobili letno podporo na hektar kmetijske površine ali na hektar gozda za kritje dodatnih stroškov in izpada dohodka, ki so posledica omejitev kmetovanja na območjih Natura 2000.
- V navzkrižno skladnost je treba zajeti celotno evropsko in nacionalno zakonodajo na področjih okolja, narave in dobrobiti živali.

- Izvedba drugih ukrepov za izboljšanje stanja habitatov in posameznih vrst iz [Skupnega stališčnega dokumenta](#) Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije in Društva za proučevanje in ohranjanje metuljev Slovenije.

DRUGI HABITATI

- vzpostavitev in vzdrževanje ključnih koridorjev za mobilne vrste na zemljiščih v javni lasti
- vzpostavitev nadhodov/zelenih mostov za velike zveri in podvozov/tunelov za dvoživke
- pogozdovanje z avtohtonimi vrstami dreves
- čiščenje jam in drugih naravnih vrednot ter kulturnih spomenikov, ki hkrati predstavljajo habitat ogroženih ali zavarovanih vrst
- izvedba zatočišč zavarovanih vrst (npr. netopirjev in ptic) v urbanih naseljih
- puščanje odmrle mase v gozdu
- ukrepi, namenjeni preprečevanju in zmanjševanju škod, tako neposredni ukrepi kot tudi posredni ukrepi – večji poudarek na komunikaciji in izobraževanju deležnikov
- ohranjanje ekstenzivnih travnikov, mokrišč in gozdnih biotopov

Omogočitevni pogoji

Prednostni okvir ukrepanja (PAF) za Slovenijo

Program upravljanja območij Natura 2000 (PUN), varstveni režimi na varovanih območjih narave.

Naziv politike

UČINKOVITA RABA ENERGIJE

Upravljanje z energijo v industriji

Kratka utemeljitev

Zmanjšanje porabe energije je ključen in najugodnejši pristop za doseganje podnebno energetskih ciljev. Največji sektorski porabniki energije v Sloveniji so promet, industrija in stavbni sektor, pri čemer NEPN med ključne ovire za doseganje višjega deleža OVE v Sloveniji izpostavlja visoka deleža porabe energije v prometu (Slovenija je v EU na 4. mestu glede na delež porabe energije v sektorju prometa v končni rabi energije) in v energetsko intenzivnih dejavnostih v gospodarski strukturi (Slovenija je na 4. mestu v EU po tem kazalniku). Za zmanjšanje porabe energije in emisij v prometu je ključen prehod na železniški promet in učinkovit javni potniški promet (predlogi ukrepov za sektor prometa so na voljo v poglavju promet). Za zmanjšanje porabe energije v industriji, kjer skoraj dve tretjini (62,2 %) končne energije v industriji porabijo štiri energetsko intenzivne panoge, pa je ukrepe smiselno intenzivirati zlasti v teh panogah, kar izpostavlja tudi slovenska industrijska politika. Podatki kažejo, da ima zelo malo podjetij v teh panogah vpeljan sistem energetskega managementa

ISO 50001, zelo velik potencial predstavlja tudi izraba odvečne odpadne toplote (tudi v kombinaciji s sistemi daljinskega ogrevanja), ki jo prav tako trenutno izrablja le nekaj podjetij. Dodatno je treba spodbuditi tudi dvig samooskrbe z energijo v teh panogah, kjer priložnost predstavljajo večje SE, SPTe na lesno biomaso in druge tehnologije za proizvodnjo energije (električne in toplote) iz obnovljivih virov.

Predlog ukrepov, aktivnosti

Ukrepi v okviru NOO se bodo smiselno nadaljevali tudi v okviru prihodnje finančne perspektive, cilj zmanjšanja porabe energije in emisij v industriji pa bo opredeljen tudi v Partnerskem sporazumu, kar bo zagotovilo kontinuiteto izvajanja ukrepov in jasen okvir za podjetja. Predlogi ukrepov:

- spodbuditi uvajanje energetskega managementa v podjetjih oz. uvedbo sistema ISO 50001 ali alternativno;
- izvedba naložb s krajšo povračilno dobo (3–5 let), ki so identificirane v okviru energetskih pregledov;
- ukinitvev vseh olajšave na nakupe energentov (trošarine, omrežnine, OVE prispevek in CO₂ dajatev);
- spodbuditi bistveno večji zajem in izrabo odpadne toplote in samooskrbo iz OVE.

Ukrepi v srednjeročnem obdobju, ki se bodo izvajali v okviru NOO in kohezijske politike, se bodo osredotočali na zmanjšanje proizvodnje energetsko intenzivnih izdelkov (prehod iz trženja izdelkov v trženje storitev) in nadomeščanja oz. opuščanja energetsko intenzivnih materialov (npr. primarna/sekundarna proizvodnja aluminija, sekundarni aluminij, alternativna veziva namesto klinkerja v cementni industriji, surovine na bio-osnovi v kemični industriji).

Naziv politike

UČINKOVITA RABA ENERGIJE

Vzpostavitev sistema javnega energetskega pogodbenišтва za stavbe v lasti občin za spodbujanje vlaganj v energetsko učinkovitost obstoječih stavb in s tem doseganje ciljev na področju energetske učinkovitosti in zmanjšanja emisij toplogrednih plinov

Kratka utemeljitev

Obnova stavb v lasti občin predstavlja velike izzive, saj gre za kapitalsko intenzivne ukrepe, ki terjajo znatna sredstva z daljšo povračilno dobo, pri čemer izvajanje naložb dodatno otežuje visok delež stavb kulturne dediščine. Poleg težav s financiranjem je večja ovira za izvajanje prenov tudi usposobljenost za pripravo in vodenje takih projektov, kar je še posebej problematično pri manjših občinah.

Del projektov prenov stavb v občinski ali javni lasti se je že izvedel preko energetskega pogodbeništvu, vendar pa pri zasebnih vlagateljih kot pomembno merilo nastopi tudi doba povračila investicije in pričakovani donos. Zaradi tega se z energetske pogodbeništvu prenavlja le objekte, ki terjajo manjše naložbe ob visokih energetske in finančne prihrankih oz. se izvajajo le delne preнове z dovolj visokimi donosi.

Zato predlagamo vzpostavitev posebnega ukrepa (financiranega preko Eko sklada), ki bo po sistemu javno-javnega partnerstva v obliki energetske pogodbeništvu financiral prenovu stavb v javni oz. občinski lasti. Ukrepa bi podpiral tako bolj kot manj donosne projekte energetske preнове, z izvajanjem bolj donosnih projektov bi se zagotavljal ustrezen denarni tok, z izvajanjem manj donosnih projektov pa doseganje zastavljenih ciljev na področju obnove stavb v javni lasti. Upravičenci oz. občine bi dodeljena sredstva postopoma vplačevale nazaj v sklad sorazmerno s prihranki, ki bi jih prenova ustvarjala, tako kot to poteka v okviru javno zasebnega energetske pogodbeništvu. Naložbe bi se tako odplačevale skozi ustvarjene prihranke, ki bi jih upravičenci ukrepa redno vplačevali nazaj v sklad, ta pa bi financiral nove projekte oz. preнове.

Predlog ukrepov, aktivnosti

Ustanovitev sklada za javno-javno energetske pogodbeništvu

Omogočitveni pogoji

Pripravljena tehnična dokumentacija za projekte prenovu stavb v občinski lasti

Tehnična in administrativna pisarna za podporo izvajanju projektov

Naziv politike

UČINKOVITA RABA ENERGIJE

Povečanje energetske učinkovitosti v gospodinjstvih

Kratka utemeljitev

Učinkovita raba energije in naravnih virov je prednostna naloga energetske politike za povečanje gospodarskega razvoja in razogljičenja. NEPN trenutno predvideva velik del prihrankov energije v gospodinjstvih. Za doseganje zastavljenih ciljev in izvedbo predvidenih naložb bodo potrebna znatna sredstva. Sočasno bodo gospodinjstva zaradi negativnih posledic epidemije COVID-19 v prihodnjih letih beležila upad sredstev, zaradi česar je še toliko pomembnejše, da država zagotovi dodatna sredstva za energetske učinkovitost v gospodinjstvih. To bo ključno tako za doseganje ciljev na področju energetske učinkovitosti kot za zmanjševanje neenakosti in pomoč socialno šibkejšim gospodinjstvom.

Predlog ukrepov, aktivnosti

- Krepitev delovanja Eko Sklada na področju energetske učinkovitosti v gospodinjstvih.
- Povečanje sredstev Eko sklada za namen izvajanja projektov energetske učinkovitosti v gospodinjstvih.

Omogočitveni pogoji

Povečanje (glede na pretekla obdobja) deleža EU sredstev namenjenega energetske učinkovitosti v gospodinjstvih

Kadrovska krepitev Eko sklada

Naziv politike

ODPORNOST ENERGETSKE INFRASTRUKTURE

Povečanje zmogljivosti in razširitev distribucijskega omrežja za integracijo obnovljivih virov energije

Kratka utemeljitev

NEPN ugotavlja, da sončne elektrarne predstavljajo največji razvojni in okoljsko sprejemljiv potencial za povečanje proizvodnje električne energije iz OVE v Sloveniji. Ključna omejitev je zmožnost vključitve sončnih elektrarn v električno omrežje, kjer veliko težavo predstavlja prav trenutno omrežje. Nadgradnja omrežja je ključna za priključitev razpršenih virov energije, zlasti sončnih elektrarn. Poleg tega bo za predviden obseg električnih vozil, toplotnih črpalk ter drugih naprav in obnovljivih virov energije potrebno močno, robustno in napredno elektrodistribucijsko omrežje.

Predlog ukrepov, aktivnosti

Naložbe za uvajanje pametnih oziroma naprednih omrežij v sistem distribucije električne energije

Omogočitveni pogoji

Načrt naložb v pametna omrežja skupaj s finančnimi viri

Pospešena priprava projektne dokumentacije

Naziv politike

OBNOVLJIVI VIRI ENERGIJE

Spodbujanje (večjih) sončnih elektrarn oz. solarizacije streh za doseganje ciljev na področju obnovljivih virov energije in zmanjšanja emisij toplogrednih plinov

Kratka utemeljitev

NEPN za doseganje nacionalnih ciljev OVE v proizvodnji električne energije na prvo mesto postavlja sončne elektrarne, katerih instalirana moč bo leta 2030 najvišja med vsemi obnovljivimi viri. NEPN proizvodnjo električne energije v sončnih elektrarnah (SE) predstavlja kot največji razvojni in okoljsko sprejemljiv potencial za povečanje proizvodnje električne energije iz OVE v Sloveniji. Ocenjen tehnični potencial sončnih elektrarn na strehah objektov (vključno z degradiranimi območji in parkirišči) v Sloveniji predstavlja skoraj dvakratnik sedanje proizvodnje električne energije v Sloveniji, tj. dobrih 27 TWh letno (Vir: IJS). Do leta 2030 bo za doseganje ciljev po NEPN treba letno vgraditi od 20 do 125 MW kapacitet SE, od tega okrog 80 % predstavljajo srednje in večje SE (100 in 600 kW, manjši delež prostostoječih SE moči 1.000 kW na degradiranih oz. industrijskih lokacijah), preostanek pa so SE za samooskrbo v gospodinjstvih. Še posebej velik potencial predstavljajo sončne elektrarne na strehah industrijskih, kmetijskih in javnih grajenih objektov, za katere je načeloma značilen večji neposredni odjem na lokaciji, večje površine streh in urejeno oz. koncentrirano lastništvo zgradb, kar olajša izvedbo naložb. Večje napore pri izrabi OVE pa od Slovenije pričakuje tudi Evropska komisija. Za izkoriščanje potenciala sončne energije in doseganje zastavljenih ciljev je potrebna podpora nameščanju sistemov SE na stavbe objektov, še posebej ob hkratnem spodbujanju samooskrbe iz OVE.

Predlog ukrepov, aktivnosti

- ustanovitev projektne pisarne za administrativno pomoč pri izvajanju projektov SE v degradiranem in industrijskem okolju ter na večstanovanjskih stavbah in stavbah v občinski lasti)
- sofinanciranje projektov programa solarizacije streh (investicijske spodbude)
- ugodna posojila za večje sončne elektrarne na industrijskih, kmetijskih in javnih stavbah

Omogočitveni pogoji

Modeliranje proizvodnje električne energije iz fotovoltaičnih panelov v Sloveniji do leta 2050 (kot osnova za določitev letnih ciljev in višine potrebnih finančnih spodbud)

Ohranitev možnosti samooskrbe (net-metering)

Hkraten razvoj (pametnih) omrežij

Naziv politike

PROMET

Investicije v železniško infrastrukturo

Kratka utemeljitev

Železniška infrastruktura je temelj trajnostne mobilnosti na daljše razdalje, tako za tovorni kot za potniški promet. Zagon dolgoročnih investicijskih ciklov v železniško infrastrukturo prinaša ob trajnostnih učinkih na podnebne cilje, zdravje prebivalcev in gospodarsko uspešnost države tudi kratkoročne makroekonomske učinke. Za tovorni in medmestni promet so ključna vlaganja v glavne koridorje in hitre proge, za javni potniški promet v mestnih regijah, ki omogoča hitrejše učinke na spremembe potovalnih navad, pa so še posebej pomembna finančno manj zahtevna vlaganja v regionalne železniške proge.

Predlog ukrepov/aktivnosti/projektov

Vlaganja v železniško infrastrukturo

Posodobitev in nadgradnja železniških prog, signalno-varnostnih naprav, postajališč in postaj v okviru večjih regij (Osrednjeslovenska, Podravska, Savinjska) in povezav med njimi. Slednje vključuje predvsem hitro železniško povezavo Ljubljana–Celje–Maribor, z navezavami na druga regijska središča.

Izvedba ukrepov, predvidenih v okviru projekta RAILHUC

- izvedba Tivolskega loka,
- delna dvotirnost gorenjske proge,
- (delna) dvotirnost Ljubljana–Domžale (Kamnik),
- (delna) dvotirnost Ljubljana–Grosuplje,
- preureditev ljubljanske železniške postaje v okviru obstoječih površin,
- vzpostavitev taktnega voznega reda in povezovalnih linij,
- izvedba parkirišč ob postajah.

Izvedba ukrepov, predvidenih v NEPN (projekti se deloma podvajajo z ukrepi iz študije RAILHUC)

Nadgradnja in povečanje zmogljivosti koridorjev:

- Kamnik–Ljubljana;
- Kranj–Ljubljana;
- koridor jugovzhodno od Ljubljane;
- povezava Ljubljane z letališčem;
- območje ljubljanskih železniških postaj (dvotirnost, Tivolski lok, ureditev potniškega centra Ljubljana);

Nadgradnja prog za doseganje TEN-T standardov in povečanje zmogljivosti:

- Koper–Ljubljana;
- Divača–Sežana (IT);
- Postojna–Ilirska Bistrica–Spajane (HR);
- Maribor–Šentilj (AT) -> v izvedbi;
- Pragersko–Maribor;
- Zidani Most–Pragersko;
- Ljubljana–Jesenice (AT);
- Ljubljana–Zidani Most;
- Zidani Most–Dobova (HR);
- Pragersko–Hodoš (HU);

- elektrifikacija regionalnih prog;

- druge proge (študija);

- obnova voznega parka (potniški in tovorni);

- razvoj postaj;

- priprava akcijskega načrta za elektrifikacijo železniškega prometa;

- organizacija elektrificiranega železniškega tranzita;

- ureditev digitalne platforme, ki bo povezovala vse možnosti javnega prevoza ter omogočila učinkovit pregled in organizacijo železniškega prometa.

Naziv politike

PROMET

Razvoj javnega potniškega prometa in podpora občinam

Kratka utemeljitev

Razvoj javnega potniškega prometa in mobilnosti kot storitve

Javni potniški promet je temelj učinkovite mobilnosti ljudi. Omogoča manj škodljivo, družbeno pravičnejšo in na dolgi rok za družbo bistveno cenejšo mobilnost, obenem pa prispeva k večji prometni varnosti. Za razvoj potrebuje infrastrukturo, učinkovito upravljanje in predvidljivo financiranje. Jedro infrastrukture zanj je javna železniška infrastruktura, stabilno podporo za razvoj pa potrebuje tudi lokalna in regionalna infrastruktura za javni potniški promet. NEPN na področju JPP narekuje dodeljevanje spodbud za ureditev infrastrukture, namenjene javnemu potniškemu prometu, ki zajema obnove, nadgradnje in novogradnje na področjih železniških in avtobusnih sistemov, multimodalnih potniških vozlišč za vključevanje mikromobilnosti. Za učinkovito upravljanje storitve javnega potniškega prometa je treba vzpostaviti operaterja na ravni države in enotno ter stabilno financiranje tako za upravljanje kot za njegov nadaljnji razvoj. Za stalno

izboljševanje storitev se spodbudi vzpostavitev organizacije, ki zagovarja interese uporabnikov. Javni potniški promet bo tudi jedro razvoja mobilnosti kot storitve, ki skozi skupno platformo povezuje različne ponudnike mobilnostnih storitev, tako javne kot zasebne.

Investicije v aktivno mobilnost

V okviru mest in bližnjih naselij morata ob javnem potniškem prometu čim večji del potovanj na kratke razdalje prevzeti kolesarjenje in hoja, saj ob okolju prijazni mobilnosti omogočata tudi minimalno fizično aktivnost in s tem boljše zdravje prebivalstva. Ob tem sta prostorsko učinkovita, pripomoreta pa tudi k razcvetu lokalnih storitev in s tem k vitalnosti naselij. V ta namen je treba investirati v varno in udobno infrastrukturo za kolesarjenje in hojo. Država mora za to poskrbeti zlasti ob državnih cestah skozi naselja in v okviru regionalnih kolesarskih povezav ter t. i. kolesarskih avtocest. Še posebej pa je treba pri tem podpreti občine s podpornimi programi, ki bodo zagotavljali stabilen finančni vir za lokalne investicije. Kot dopolnitev obojemu se razvija tudi mikromobilnost, ki vključuje npr. e-skiroje in e-kolesa.

Upravljanje potreb po mobilnosti

Za zmanjšanje negativnih učinkov prometa je ključnega pomena tudi zmanjšanje potreb po mobilnosti in nepotrebnih potovanj. Poleg sistematičnega pristopa k delu in sodelovanju na daljavo, ki je prvi preboj doživel v času epidemije, je učinkovitejše potovalne navade treba spodbuditi tudi z mehкими ukrepi in spodbudami za zaposlene, mobilnostnimi načrti in reformo nadomestila stroškov za prevoz na delo, ki bo stimulirala trajnostne prometne načine za pot na delo. Pri tem lahko zelo veliko prispeva javni sektor kot pomemben zaposlovalec. Ključen del upravljanja potreb po mobilnosti sta tudi celostni prometno načrtovanje in parkirna politika, kjer naj država postavi okvir za izvajanje in podporo za občine.

Predlog ukrepov, aktivnosti

Podpora ukrepom občin in ukrepi za razvoj e-mobilnosti

Investicije v državno kolesarsko infrastrukturo. Kot kaže praksa kolesarsko razvitejših držav so za razvoj e-kolesarjenja med naselji v regiji ključne regionalne kolesarske povezave in t. i. kolesarske avtoceste, ki obenem služijo tudi razvoju turizma. Seznam konkretnih projektov kolesarskih povezav, vključno s priporočili za izboljšanje izvajanja je na voljo v Podnebnem ogledalu 2020, [zvezek Promet](#) (str. 90–91).

Širitev infrastrukture za kolesarjenje in hojo. Podpora investicijam občin v kolesarske povezave in širjenje infrastrukture za hojo v naseljih. Kolesarska infrastruktura je ključna tudi za razvoj mikromobilnosti, kot so e-skiroji, poleg tega pa lahko začasno prevzame tudi del potnikov javnega potniškega prometa, ki dlje časa ne bo mogel delovati s polno kapaciteto.

Razvoj in širitev sistemov za izposajo koles, v povezavi s postajališči javnega prometa. Nadgradnja z električnimi kolesi za večji doseg in širjenje baze uporabnikov v regije, pri

čemer morajo biti sistemi usklajeni med občinami v regiji. Premišljeno dopolnjevanje s sistemi za izposajo e-skirojev.

Spodbude za nakup e-koles. Poleg sistemov za izposajo e-koles so pomembne tudi spodbude posameznikom in podjetjem za nakup e-koles ali flot službenih e-koles, ki so že predvidene v programu Podnebnega sklada.

Spodbude za nakup koles. Nekatero državo so za spodbujanje vsakodnevnega kolesarjenja uvedle tudi spodbude za nakup koles.

Ukrepi za razvoj javnega prometa

Razvoj mobilnosti kot storitve. V preteklih letih so bili že pripravljene okviri za upravljavca in enotno financiranje javnega prometa, za razvoj mobilnostnih platform in mikromobilnosti, kot so e-skiroji. Javni promet nujno potrebuje informacijsko posodobitev in povezavo vseh ponudnikov sistemov za izposajo koles ter souporabo avtomobilov v t.i. mobilnost kot storitev (angl. Mobility as a Service - MaaS).

Omogočitveni pogoji

V okviru infrastrukture za trajnostno mobilnost in cestne infrastrukture se pri osvetljevanju upoštevajo naslednje načela:

- Vsa cestna infrastruktura izven naselij, vključno s pločniki in kolesarskimi stezami, ne sme imeti javne razsvetljave.
- Večina izvoznih in razcepišč na avtocestah v EU nima razsvetljave, zato se sproži postopke za odstranitev razsvetljave na avtocestah.
- Razpršenih naselij in zaselkov se ne sme osvetljevati.
- Vse reklamne panoje je treba v večernem času po 21. uri ugasniti.
- Standard SIST EN13201 za cestno razsvetljavo je pretiran glede svetilnosti in izpustov toplogrednih plinov, kot tudi zaradi količinskega pretiravanja pri nameščanju svetilk. Zato se ga ne sme uporabljati.

Naziv politike

RAZOGLIČENJE

Podnebno nevtralna mesta

1. Spodbuditi vzpostavitev podnebno nevtralnih mest

Mesta so glavni vir toplogrednih plinov na eni strani, pa tudi kapitala, znanja in inovacij na drugi strani, zato je potencial za učinke pri blaženju podnebnih sprememb velik. Tudi Slovenija se mora še v tem desetletju vključiti v globalna prizadevanja za vzpostavitev čim večjega števila podnebno nevtralnih mest. V ta namen mora država podpreti pripravo podnebnih strategij čim več občin ter skozi podnebni sklad in ostale vire, vključno z viri iz naslova okrevanja in odpornosti, tudi vzpostaviti trajno podporo za njihovo izvajanje.

Posebne pozornosti naj bodo deležni ukrepi, ki imajo čim hitrejše učinke, in ukrepi za prilagajanje na podnebne spremembe.

Naziv politike

STANOVANJSKA POLITIKA

Dostopna javna najemna stanovanja

Kratka utemeljitev

Zagnati gradnjo javnih najemnih stanovanj

Slovenija se sooča z izjemno slabo situacijo na področju stanovanjske preskrbe. Stanovanjski fond je dotrajan in se hitro stara, primanjkuje neprofitnih stanovanj, širi se netrajnostna razpršena gradnja, vse več je lastnikov, ki ne morejo kriti osnovnih stroškov (30 % prebivalcev živi v stanovanjski revščini), najemni trg je majhen in nereguliran, število brezdomnih raste. Obenem je vložek države v stanovanjsko preskrbo za zdaj daleč pod evropskim povprečjem. Ker dostopnost stanovanj močno vpliva na odločitev o kraju bivanja in s tem na mobilnostne navade, so javna najemna stanovanja eno glavnih orodij v rokah države in občin za vplivanje na mobilnostne vzorce prebivalstva. Zagon ambicioznega programa gradnje javnih najemnih stanovanj, predvsem prek stanovanjskih skladov in neprofitnih stanovanjskih organizacij, bi tako imel večkratne sinergijske učinke z vidika podnebnih sprememb, družbene odpornosti, blaginje prebivalstva in gospodarskega razvoja.

Naziv politike

HORIZONTALNI UKREPI

Izvedba celovite presoje vplivov na okolje za vse strateške plane in programe, dvig kvalitete presoj vplivov projektov na okolje z vidika vplivov na podnebje ob upoštevanju ogljičnega proračuna.

Kratka utemeljitev

Analiza je pokazala, da se v Sloveniji večina postopkov CPVO nanaša na prostorske načrte. V letih 2015–2019 je bilo Ministrstvu za okolje in prostor predloženih le 33 drugih načrtov in programov (ki niso bili prostorski, gozdnogojitveni ali ribiško gojitveni načrti) od skupaj 1.035 predloženih; le v petini primerov teh drugih planov se je MOP odločil, da je treba izvesti CPVO. Za »mainstreaming« podnebnih sprememb – to pomeni vključevanje podnebne teme v vse politike – je CPVO pomembno orodje za presojo vplivov najvišjih strateških programov, načrtov in planov na podnebje, to je tako na blaženje podnebnih sprememb kot na prilagajanje podnebnim spremembam. Strokovnjaki poudarjajo, da je

CPVO treba izvesti na najvišji strateški ravni načrtovanja, na nižjih ravneh ima lahko presoja manjši učinek oziroma pomen. Za strateško presojo vplivov plana ni ključno samo ali bo podlaga za konkretne projekte, gre za to, kako vpliva na vzorce družbenega obnašanja, proizvodnje in potrošnje.

CPVO se mora začeti v najzgodnejši fazi načrtovanja, tako se načrtovanje tudi naravovarstveno, okoljsko in podnebno pravilno usmeri. Na tej najvišji strateški ravni je pomembno, da so strateške namere oblikovane tako, da bodo v svojih učinkih prispevale k doseganju podnebnih ciljev. Tako se lahko sledi/preverja skladnost načrta oziroma programa, ne samo s Pariškim sporazumom, EU in nacionalnimi podnebnimi cilji, pač pa tudi z drugimi strateškimi cilji, ki se nanašajo na podnebne spremembe (npr. cilji Agenda 2030, Strategije razvoja Slovenije do 2030, Nacionalnega programa varstva okolja 2030). V enaki meri je urgentna taka poostrena strateška presoja z ustreznimi raziskavami (inventarizacijami in monitoringi) glede vplivov na biodiverzitetu. Podnebne spremembe in upad biotske pestrosti sta namreč globalno največja okoljska problema oz. najbolj življenje ogrožajoči posledici človekovega ravnanja. Podnebnih sprememb ni mogoče reševati brez izboljšanja stanja biotske raznovrstnosti.

Predlog ukrepov, aktivnosti

- Vsi pripravljavci strateških planov in programov obvestijo Ministrstvo za okolje in prostor o nameri priprave plana v skladu s 40. členom Zakona o varstvu okolja.
- Ministrstvo za okolje in prostor zaradi presoje vplivov plana na podnebje, to je pomembnosti vplivov plana na izvajanje podnebne politike EU (in zaveze iz Pariškega sporazuma), odloči, da je CPVO treba izvesti.
- Vsi veljavni strateški plani in programi države – splošni in področni naj se objavijo na enotnem spletnem mestu (po zgledu pravno-informacijskega sistema), da je možen pregled javnosti zaradi ocene skladnosti politik.
- Vse namere za pripravo strateškega plana ali programa z vsemi potrebnimi izvedenimi raziskavami naj se tudi javno objavijo, da je možno slediti procesu.
- Izvedba postopkov presoj vpliva na okolje tudi za gozdnogojitvene in ribiško gojitvene načrte.

Omogočitveni pogoji

Dosledno in angažirano izvajanje celovitih presoj vplivov na okolje za strateške plane in programe z ambicijo presoje učinkov plana na podnebje in biodiverzitetu.

Vzpostavitev spletne platforme s pregledom vseh državnih in sektorskih strateških planov in programov ter namer o pripravi takih planov (možno npr. kot dopolnitev na E-demokraciji ali kot izgradnja novega, okoljskega, informacijskega sistema).

Izvajanje rednih monitoringov in vzpostavitve baze podatkov vrst ter habitatnih tipov. Pri aktih, strateških načrtih, planih, programih, projektih, posegih izvesti ustrezne presoje vplivov na podlagi ustreznih raziskav.

Vzpostavitev ogljičnega proračuna.

Naziv politike

HORIZONTALNI UKREPI

Skladnost politik in projektov z ogljičnim proračunom

Kratka utemeljitev

Podnebne spremembe, ki so sedaj v intenzivnem teku, so naravni pojav, ki je posledica človekovega poseganja in ravnanja z naravo in njenimi ekosistemi. Samo v naravi se lahko ta težava, ki nas ogroža, tudi omili in razrešuje. Kaj je treba narediti, zato ne more biti političen dogovor, kajti napovedi IPCC so jasne. Jasno je, koliko ogljičnega proračuna je še na voljo (koliko emisij CO₂ je še možno izpustiti v zrak), da dosežemo še varno mejo 1,5 °C (IPCC posebno 1,5 °C poročilo in UN Emission gap report, 2019). Glede na to, koliko CO₂ekv smo do sedaj že izpustili v atmosfero, je IPCC leta 2018 ocenil, da je za 66% možnost, da se dvig temperature omeji na manj kot 1,5 °C, na voljo 420 GtCO₂. Svet je v letu 2018 izpustil približno 42 GtCO₂ in ta količina še raste. Torej je od začetka leta 2020 na voljo le še 336 GtCO₂. Če preostali fond enakomerno razdelimo med vse prebivalce sveta, potem na Slovenijo odpade 86,45 MtCO₂. To je količina izpustov, ki jo lahko Slovenija izpusti, preden doseže ogljično nevtralnost, torej popolnoma preneha z izpusti in hkrati še ohrani 66% možnost, da se globalna temperatura dvigne za manj kot 1,5 °C. To dejstvo mora biti izključno merilo pri političnem dogovarjanju o ukrepih, ki bodo najbolj primerni, da se ta potreben cilj doseže. Zato bi moral biti določen ogljični proračun za državo, aktivnosti in ukrepe pa uravnavati glede na to.

Predlog ukrepov, aktivnosti

- Vzpostavitev ogljičnega proračuna.
- Prilagoditev Nacionalnega programa varstva okolja 2030, vključno z Nacionalnim programom varstva narave in Nacionalnim programom upravljanja z vodami, ki naj ob naslednji uskladitvi (predvideni za leti 2021 in 2026) vključi v svojo izvedbo tudi cilje tega dokumenta, poleg pregleda doseganja ciljev in izvajanja ukrepov tega programa.

Omogočitveni pogoji

Vzpostaviti zakonski okvir na podlagi izhodišč, kot so bila predstavljena v Okviru dolgoročne podnebne politike Slovenije – »Slovenija in zdrav planet«, ki ga je pripravilo Ministrstvo za okolje in prostor leta 2019. To bi moralo biti del Zakona o podnebni politiki Slovenije, ki bi

ga Slovenija morala sprejeti. Posledično bi se morale temu prilagoditi tudi že sprejete nacionalne strategije, vključno z Nacionalnim programom varstva okolja, ki se mora sproti posodabljati.

Naziv politike

HORIZONTALNI UKREPI

Aktivno vključevanje strokovne, širše javnosti in nevladnih organizacij v vse procese priprave strateških dokumentov in ukrepov, ki vplivajo na podnebje, naravo in okolje ob upoštevanju pripomb, pripravi stališč do pripomb in njihova objava

Kratka utemeljitev

Podnebne spremembe in upad biotske raznovrstnosti, ki sta tudi globalno najbolj ogrožajoči težavi, nastali kot posledica človekovega ravnanja, sta skupaj z ostalimi okoljskimi problemi onesnaženosti vseh delov okolja globalni, njihova narava je dolgoročna. Nastajali so daljši čas in razreševati jih ni možno v kratkem času.

Načelo trajnostnega razvoja je postalo temeljno vodilo prihodnjega razvoja (zaenkrat z majhnimi učinki), vendar pa ne smemo ignorirati dejstva, da k izvajanju tega načela ne pristopamo iz ničelne točke – se pravi dobrega in uravnoteženega stanja v naravi in njenih sistemih, pač pa smo v preteklosti kot človeštvo v naravi in okolju ustvarili velik dolg. Smo okoljsko zadolženi. Zato morajo biti naši ukrepi umerjeni hkrati v trajnostno in v sanacijo nastalega dolga.

O stanju v naravi in okolju imamo realne podatke, iz katerih morajo izhajati naše družbene – politične odločitve. Evropska okoljska agencija vsako leto v svojem letnem poročilu o stanju okolja opozarja, da poročila kažejo na hudo in nenehno poslabševanje narave in okolja v Evropi: »Evropa svoje trajnostne vizije „dobro živeti ob upoštevanju omejitev našega planeta“ ne bo dosegla preprosto samo s spodbujanjem gospodarske rasti in iskanjem rešitev za obravnavo škodljivih stranskih učinkov z orodji okoljske in socialne politike. Namesto tega mora trajnost postati vodilno načelo za ambiciozne in usklajene politike in ukrepe v celotni družbi. Da bi omogočili preobrazbo, bo potrebno sodelovanje vseh vladnih področij in ravni ter koriščenje ambicioznosti, ustvarjalnosti in moči državljanov, podjetij in skupnosti. Evropa leta 2020 ima edinstveno priložnost pri vodenju globalnega odziva na izzive s področja trajnosti.« (Evropsko okolje – Stanje in napovedi 2020)

Navedeno pomeni, da je za ukrepanje (oblikovanje in izvajanje) glede podnebnih sprememb treba angažirati celotno družbo in vse razpoložljive vire znanja. Zavedati se je treba, da so posamezni nosilci politike na oblasti kratkoročno, zato niso zmožni ustrezno naslavljanje dolgoročnih težav in se v tem kaže tudi demokratični primanjkljaj. Ta primanjkljaj pa lahko kompenzirajo dolgoročnejsše strukture, katerih delovanje je usmerjeno v varstvo narave in okolja, to so nevladne organizacije, strokovna združenja, raziskovalne ustanove, civilne

iniciative in druge skupine prebivalcev. Zato je pomembno in za celotno družbeno skupnost koristno, da so procesi javnosti transparentni in da je javnost v čim zgodnejši fazi strateškega in konkretnega odločanja pritegnjena v te procese.

Javnost bo pripravljena aktivno sodelovati, če bo k temu iskreno povabljena, bodo njena stališča slišana, upoštevana v največji možni meri. Do pripomb je treba zavzeti pisna stališča in jih objaviti.

Predlog ukrepov, aktivnosti

Ob začetku procesov za sprejemanje odločitev glede prehoda Slovenije k podnebni nevtralnosti in določanje podnebnih ukrepov je treba pripraviti načrt sodelovanja javnosti, ki vključuje proaktivno identificiranje in vključevanje čim širših deležnikov (ki lahko prispevajo ter jih ukrepanje zadeva), njim prilagojene načine sodelovanja ter način upoštevanja in odzivanja na njihove prispevke. Ozaveščanje vseh deležnikov, vključno z odločevalci in mediji. Vključitev tovrstnih vsebin v formalno izobraževanje vseh ravni.

Omogočitveni pogoji

Aktiven in angažiran pristop k boljši participaciji javnosti.